

Palçıq vulkanlarımız qorunmalı və beynəlxalq turizmə cəlb olunmalıdır

❑ 1993-cü ildə mən ilk dəfə olaraq mətbuatda ("Palçıq vulkanları qorunmalıdır". "Bakı", 19 yanvar 1993-cü il; "Вулканы – памятники природы". «Вышка», 30 января 1993 г.) palçıq vulkanlarının dağılmasının, zibillənməsinin, onların yaxınlığında yaşayış binalarının tikilməsinin və təsərrüfat işlərinin aparılmasının təhlükəsinin qarşısının alınması haqqında fikir irəli sürdüm. Nə üçün? Palçıq vulkanlarının güclü püskürməsi partlayış ilə baş verir. Yer səthinə çıxan qaz yanaraq alov sütunu əmələ gətirir, ətrafda yüksək temperatur yaranır, böyük həcmdə palçıq kütləsi tullanılır, vulkan yamacı boyu axınlar olur, müxtəlif istiqamətdə uzun və dərin çatlar əmələ gəlir. Aydınır ki, belə olduqda yaranan çatların evlərə və müxtəlif təyinatlı obyektlərə təsiri nəticəsində ətrafda olan insanlar xəsarət ala bilər və s. Bundan başqa, düşünüləndən atılan hər hansı addım yatmış vulkanı oyada bilər. Nəhayət, hamı başa düşməlidir ki, palçıq vulkanları təbii abidədir, biz onları vulkanik landşaftlar kimi gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamalıyıq.

2. Hökməli vulkanı

2000-ci ildə Ceyranbatan su anbarının sahilində yerləşən Keçəldağ palçıq vulkanının kraterinə yaxın sahədən boru xəttinin keçirilməsi və həmin ərazidə aparılan təsərrüfat işləri vulkanın oyanmasına və güclü püskürməsinə səbəb olmuş, bir neçə tikinti vulkan tullantıları altında qalmışdır (şəkil 3).

2001-ci ildə Abşerondakı Lökbatan vulkanının kraterinin yaxınlığında böyük həcmdə vulkan brekçiyası daşınıb (lakin nə üçün və hara aparılması məlum deyil). Nəticədə böyük bir çala əmələ gəlib (şəkil 4), iki ay sonra oktyabrda vulkan aktivləşib və güclü püskürüb.

Sonrakı illərdə bu istiqamətdə də mətbuatda çoxsaylı yazıları və televiziya ilə çıxışlarım, eləcə də təkliflərim olub. Nəhayət, 2002-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən palçıq vulkanları "Xüsusi mühafizə olunan obyektlər və ərazilər" kimi Dövlət Qanununa salınmışdır. Beləliklə, palçıq vulkanları təbii abidə statusu almışdır. Sonrakı illərdə, AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyində yaranan Koordinasiya Şurasında biz 3-4 il ərzində bu məsələ ilə məşğul olmuşuq, həmçinin lazımı materiallar

yenə də neqativ hallarla üzləşirik. 2001-ci ilin iyun ayında Keyrəki vulkanı püskürəndə onun yaxınlığında 2-3 fərdi yaşayış binası var idi. Hazırda həmin sahədə böyük bir yaşayış massivi mövcuddur (şəkil 5).

10-12 il əvvəl Bozdağ-Qobu palçıq vulkanının krater sahəsinə yaxın 3-4 fərdi yaşayış binası tikilmişdir. Hazırda bu ərazidə çoxsaylı binalar sıralanır. Eyni zamanda, məişət tullantıları vulkan sahəsinə boşaldılır.

Palçıq vulkanlarının və ətraf sahələrin zibillənməsi təkcə natəmizlik deyil, bu, həm də ekoloji baxımdan təhlükəli haldır. Vulkan püskürəndə onun məhsulları ilə yanaşı, çirkləndirici maddələr də ətrafa yayılır, nəticədə hava və torpaq zəhərlənir.

Ələt qəsəbəsində, Xəzərin sahilində yerləşən Bahar vulkanının cənub yamacının bir hissəsi dağıdılıb. Vulkanın sonuncu püskürməsi

hazırlanıb və Nazirlər Kabinetinə təqdim edilib. 2015-ci il avqust ayının 15-də Prezident İlham Əliyev "Bakı və Abşeron yarımadasının palçıq vulkanları qrupu Dövlət Təbii

4. Lökbatan vulkanı

Qoruğu"nun yaradılması haqqında sərəncam imzalamışdır. Beləliklə, vulkanların dağıdılmasının, zibillənməsinin və onların yanında yaşayış binalarının tikilməsinin qarşısı alınmışdır.

Təəssüflər olsun ki, son illər

1992-ci ildə baş vermişdir. Son illər onun fəaliyyəti xeyli zəifləyib və yaxın zamanda vulkanın növbəti püskürməsi gözlənilir.

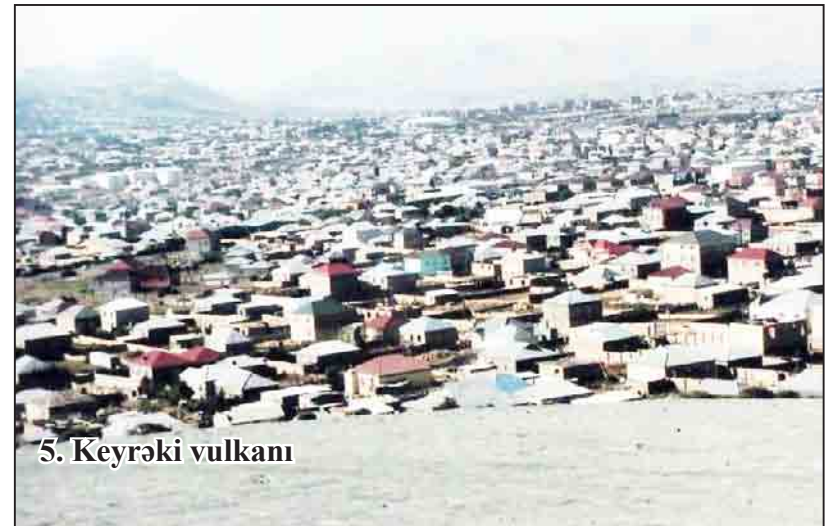
Beləliklə, 1993-cü ildən başladığımız təbliğat işləri nəticəsində Azərbaycan palçıq vulkanlarının

3. Keçəldağ palçıq vulkanı

qorunması məsələsi dövlətin dəstəyi ilə müəyyən dərəcədə öz həllini tapdı. 40-dan çox palçıq vulkanının ərazisində mühafizə işləri təşkil olundu. Lakin son illər digər palçıq vulkanlarına qarşı törədilən antrio-pogen və texnogen təsirlər artmaqdadır. Bu vulkanların yerli əhali tərəfindən zibillənməsinin qarşısı birmənalı şəkildə alınmalıdır. Belə cəhdlər palçıq vulkanlarında yerinə yetirilən tədqiqatlar üçün maneələr

Bundan başqa, Azərbaycanın möhtəşəm görünlü, aktiv fəaliyyətdə olan palçıq vulkanları ekoturizm üçün gözəl obyektidir. Qoruq tərəfindən mühafizə edilən bəzi vulkanlar da vardır ki, qoruğun hazırkı statusu ora turistlərin girişini qadağan edir. Qoruğun hüquqi statusunun "Milli parkla" əvəz edilməsi, dünyada analoqları olmayan çoxşəxslilikli vulkanlarımızın turizm obyektlərinə cəlb olunması onların təbliği və iqtisadiyyatımı-

5. Keyrəki vulkanı

törədir, həm də onları ziyarət edən yerli və xarici vulkansevərlərdə təbii abidələrimizə olan münasibətlə bağlı pis təəssüratlar yaradır. Bir sözlə, müvafiq təşkilatlar bu məsələlərlə məşğul olmalı və lazımı tədbirlər görməlidir.

zın inkişafına töhfəsi baxımından məqsədəuyğun olacaqdır.

Adil ƏLİYEV,
AMEA Geologiya və Geofizika
İnstitutunun palçıq vulkanizmi
şöbəsinin rəhbəri, professor,
Əməkdar elm xadimi

1. Axtarma-Qaradağ vulkanı

Mənim bu qərara gəlməyimə səbəb nə olmuşdur? Qaradağ rayonunda yerləşən Axtarma-Qaradağ vulkanında möhtəşəm, görkəmli bir sopka dağıdılmışdır (şəkil 1). Binəqədi qəsəbəsinin yaxınlığındakı Keyrəki vulkanının ətəyində böyük bir sahə lazımsız təsərrüfat tullantıları sahəsinə çevrilmişdir, həmçinin XX əsrin əvvəllərində Abşeron yarımadasında Bozdağ-

Güzdək və Bakı arxipelağında Səngi-Muğan palçıq vulkanlarının güclü püskürməsi insan fəlakətinə səbəb olmuşdur.

Sonrakı illərdə baş verən hadisələr: 1993-cü ildə Bozdağ-Qobu palçıq vulkanının güclü püskürməsi nəticəsində əmələ gələn 1200 metr uzunluğunda çat Hökməli vulkanı yaxınlığında olan yaşayış binasına çatmışdır (şəkil 2).